

Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu ve Konya evi olarak düzenlenilen konutu

şitli kademelerinde idarî görevlerde bulundu. 1928 yılında gönderildiği Almanya'da üç yıl mesleğiyle ilgili araştırma ve incelemeler yaptı. Dönüşünde Devlet Demir Yolları'nda başmüfettiş oldu. Türk ocaklarının millî kültür ve medeniyet tarihine ait konularda başlattığı araştırma, derleme ve inceleme faaliyetlerinin tesiriyle kitap, etnografik ve arkeolojik eserler ve eşyalar toplamaya koyulan İzzet Koyunoğlu evlerindeki babadan kalma tarihî eşyayı bunlarla bir araya getirdi. Eski eserlere olan büyük merakı sebebiyle görevi icabı gezdiği yerlerde eline geçen yazma eser ve müzelik eşyaları evinde koruma altına aldı. Önceleri Türk halk edebiyatına dair eserlere ve cönklerle daha fazla ağırlık verdiği anlaşılmaktadır; daha sonra her konuda eser ve eşya topladı. 1956 yılında emekliye ayrılınca evinde meydana gelen müze ve kütüphaneyi düzenleyip araştırmacıların ve ziyaretçilerin istifadesine sundu. Yerli ve yabancı ilim adamlarınca bir araştırma merkezi olarak değerlendirilen bu ev Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi adıyla tanındı. İzzet Koyunoğlu, yabancıların çok yüksek fiyat tekliflerine rağmen müze ve kütüphanesini 4 Temmuz 1973 tarihinde Konya Belediyesi'ne bağışladı. Müzesinin müdürlüğünü yaptığı sırada 22 Eylül 1974 tarihinde vefat etti ve Konya Üçler (Türbe) Kabristanı'nda toprağa verildi.

Konya Belediyesi, Koyunoğlu'nun Topraklık semtindeki iki katlı evini aslına uy-

gun biçimde tamir ederek bir "Konya evi" şekliyle koruma altına aldı. Evin çevresi istimlak edilerek burada iki katlı modern bir müze ve kütüphane binası yapımına başlandı ve 2 Şubat 1984 tarihinde hizmete açıldı. 5000 m²'lik bir alan üzerine kurulan bina çağdaş müzecilik ve kütüphanecilik anlayışına uygun olarak düzenlendi. Toplam 3000 m²'yi bulan teşhir salonlarında 11.348 adet arkeolojik ve etnografik eser sunulmuştur. Yapının bodrum katındaki "Tabiat Tarihi" bölümünde mineraller, fosiller ve hayvanlar bulunmaktadır. Zemin katta yer alan "Anadolu Medeniyetleri" seksiyonunda Eski ve Yeni Taş çağları, Eski Tunç, Hitit, Frig, Klasik Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait arkeolojik, etnografik ve nümismatik eserler sergilenmiştir. Bu katın batı blokunda sanat galerisi, doğu blokunda ise 150 kişilik konferans salonu yer almaktadır. İdarî kısmın da bulunduğu üst katta Konya ve yöresine ait halı, kilim, cicim, seccade, el oyaları, giyim kuşam eşyaları, çeşitli el işleri sergilenmiştir. Rahleler, müzik aletleri, altın, gümüş, bronz, demir, cam ve ağaçtan yapılmış eşyalar, kahve ve hamam takımları, silâhlar, tablolar, yazma eserler, yazı takımı, murakka' ve levhaları, cilt, kâğıt ve minyatür örnekleri, tesbihler, tarikat eşyaları, saatler sistemli olarak yerleştirilen eşyalardandır. Bu katın batı blokunda yer alan kütüphane kısmında tasnif edilmiş 14.747 adet yazma ve basma eser bulunmaktadır. Bu sayı Selçuk Es'in başışladığı kütüphane, arşiv ve koleksiyonlarla, ayrıca belediye tarafından satın alınan Bozkırlı Mustafa Parlaktürk'ün kütüphanesiyle daha da artmıştır. Bunların tasnif ve teşhir çalışmaları devam etmektedir. Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi galerilerinde halkın elindeki eski eser ve müzelik eşyayı sergilemesine de imkân sağlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri ve Müzelerdeki Şaheserlerden Örnekler*, Ankara 1985, s. 148; a.m.f., *Türkiye Müzeleri*, Ankara 1995, s. 202-203; M. Orhan Bayrak, *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul 1994, s. 445-446; Sadun K. Aksüt, "Konya'daki Hususî Koyunoğlu Müzesi", *Hayat Tarih Mecmuası*, III/9, İstanbul 1967, s. 22-24; Hasan Özönder, "İzzet Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi", *TK*, sy. 136-138 (1974), s. 228-234; "Koyunoğlu, Ahmed Rasih İzzet", *TA*, XXII, 257; "İzzet Koyunoğlu Müzesi", *YA*, VII, 5255.

HASAN ÖZÖNDER

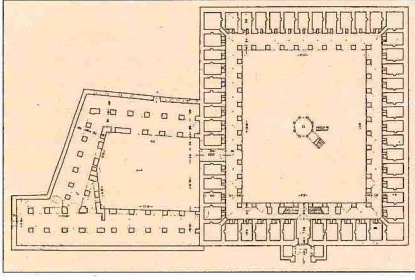
KOZA HANI

Bursa Çarşısı içinde
Sultan II. Bayezid tarafından
XV. yüzyılın sonlarına doğru yaptırılan
büyük han.

Bursa'nın merkezinde Çarşı bölgesindeki Ulucami ile Orhan Gazi İmareti arasında bulunmaktadır. Eski kaynaklarda adı Yeni Han, Beylik Hân-ı Cedîd-i Âmire, Hân-ı Cedîd-i Evvel, Sîmkeş, Sırmakeş Beylik Kervansaray şeklinde de geçmektedir. Bazı kaynaklarda İpek Hanı olarak adlandırılan yer de burası olmalıdır. Hanın bir inşa kitâbesi yoktur. Fakat İstanbul'da II. Bayezid için inşa edilen büyük cami ve külliye Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki 911 (1505) tarihli vakfiye sûretine göre bu külliyenin evkafından olmak üzere hanın 895 Rebülâhîrinde (Mart 1490) yapımına başlanarak 896 Zilkadesinin 25'inde (29 Eylül 1491) açılışı yapılmıştır. Ancak Rıfık Melûl Meriç'e göre han İstanbul'daki külliye inşasından on yıl önceye ait olduğuna göre onun evkafından olamaz. Vakfiyede adı geçen kervansaray Koza Hanı değil yakınındaki Piriç Hanı olmalıdır. Yine Meriç'in tesbitine göre Koza Hanı'nın yeri muhtelif kimselerden 895 Rebülâhîrinde (Mart 1490) satın alınmıştır. Hanın mimarı Abdülahî b. Puladşah'tır. Kâzım Baykal, Bursa şer-

Koyunoğlu
Müze
ve Kütüphanesi -
Konya

Koza Hanı'nın planı

'iyye defterlerinden bu hanın tarihçesini ilgilendiren çok sayıda bilgi çıkarmıştır. Bunlardan yapının kimlere ve ne kadar ücret karşılığında kiralandığı öğrenilmektedir. Han 1082 (1671-72), 1199 (1785) yıllarında ve başka tarihlerde tamir edilmiş, üzeri kubbeli iken kurşunları sökül-müş, kubbeleri kaldırılmış, çatı yapılarak yerli kiremitle örtülmüştür. Nitekim kubbe kemerlerinin kalıntıları ile köşelerdeki üzeri kurşun örtülü kubbeler bugüne kadar intikal etmiştir.

Evliya Çelebi, 1050 (1640) yılında ziyaret ettiği Bursa'daki eski eserleri anlatırken Koza Hanı adını vermemekte, buna karşılık Piriç Hanı'ndan sonra bir Acem hanından bahsetmektedir. Verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre Evliya Çelebi'nin Acem Hanı olarak adlandırdığı handa Azerbaycan ve İran'dan gelen tüccarlar kaldığı gibi ipek tüccarlarından gümrük alan ipek emininin makamı da burada idi. Onun verdiği bilgiler adı geçen hanın Koza Hanı olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu hana XIX. yüzyıla kadar İpek Hanı da denildiğini, Bursa'daki Osmanlı devri eserleri hakkında bir doktora tezi yapmış olan H. Wilde belirtir. Koza Hanı 1950 yıllarına doğru büyük ölçüde bir restorasyon geçirmiş ve bütün parazitlerden temizlendikten başka gerek han gerek avlusundaki mescid aslı mimarilerine uygun biçimde ihya edilmiştir. Hanın gözleri de modern ticarethanelere merkez olmuştur.

Koza Hanı, klasik plana uygun olarak bir avlu etrafında çevrelenmiş altı üstü odalardan ve bir ahır-depodan teşekkül etmiştir. Ahır tek katlıdır. Odaların önünü altta ve üstte bir revak çevrelemektedir. Avlu ortasında, altında havuzlu şadırvanı olan sekiz kenarlı bir mescid bulunmaktadır. Hanın oldukça gösterişli mimariye

sahip bir girişi vardır. Muntazam kesme taştan yapılmış olan kemerin içindeki alınlığı, geometrik bir desene göre renkli taşlardan işlenmiş bir kaplama süslemektedir. Dış duvar örgüsünde tuğla ve kesme taştan karma tekniğin kullanılmış olduğu görülür. Ahır ise moloz taştan inşa edilmiştir. Kare şeklinde bir iç avlunun etrafını taş pâyelere oturan kemerlerden oluşan revak çevirmektedir. Han iki katlı olarak düzenlenmiştir. Aydın Yüksel'in tesbitine göre alt katta elli mekân bulunmaktadır, kapının iki yanında ise eyvan şeklinde açılan bir çift mekân yer almaktadır. İçlerinde birer ocak olduğu tahmin edilen her odayı havalandırmaya da yarayan mazgal biçiminde bir pencere kısmen aydınlatmaktadır. Girişin iki yanından birer taş merdiven yukarı kata çıkışı sağlar. Hanın sol tarafında düzenli bir plana sahip olmayan ahır kısmı bulunmakta, üst katta da elli bir veya elli iki oda yer almaktadır. Üst kat revakları ahşap iken son tamirde kâgire dönüştürülmüştür. Revak kemerleri tuğla, üzerleri kubbelidir. Odalar tonozla örtülüdür. Her birinde dışarıya açılan ikişer pencere vardır. Avlunun ortasında bazı Selçuklu kervansaraylarında olduğu gibi müstakil bir mescid bulunmaktadır. Eski bir belgede bu mescidin yanında günümüzde izi kalmayan ahşaptan ikinci bir mescidin daha olduğu bildirilmekteyse de herhalde esas mescid cemaate yetmediği için bir devirde böyle bir ek yapı inşa edilmiştir. Esas mescid sekizgen planlı olup kemerli pâyelere oturan bir mekândan ibarettir. Altında mermer havuzu olan bir şadırvan mevcuttur. Üst kata taş bir merdivenle ulaşıyordu. Kapının tam karşısında güzel bir mihrap yer almaktadır. Diğer altı duvarda alttakiler dikdörtgen, üsttekiler sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Mescidin üstü kurşun kaplı bir kubbeye örtülüdür. Ahır ise ortası avlulu revaklarla çevrili tek katlı bir yapıdır. Koza Hanı, Osmanlı devri han

ve kervansaray mimarisinde ortasındaki mescid bakımından eski gelenekleri sürdüren ve bütünlüğünü hâlâ koruyabilmiş olan bir eserdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 19; a.e. (nşr. Zekeriya Kurşun v.dğr.), İstanbul 1999, II, 15; H. Wilde, *Brussa*, Berlin 1909, s. 50-51 (yazıda yalnız avludaki mescidden bahsedilerek bir de rölüvesi yayımlanmıştır); [Kâmil Kepeci], *Bursa-Bursa Hanları*, Bursa 1935, s. 7-10; Kâzım Baykal, *Bursa Koza Hanı ve Mescidi*, Bursa 1946; a.mlf., *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 104; A. Gabriel, *Une capitale turque Brousse Bursa*, Paris 1958, I, 185-188; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 73-77; Rifki Melül Meriç, "Beyazid Camii Mimarı", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II (1958), s. 18-19, 41.

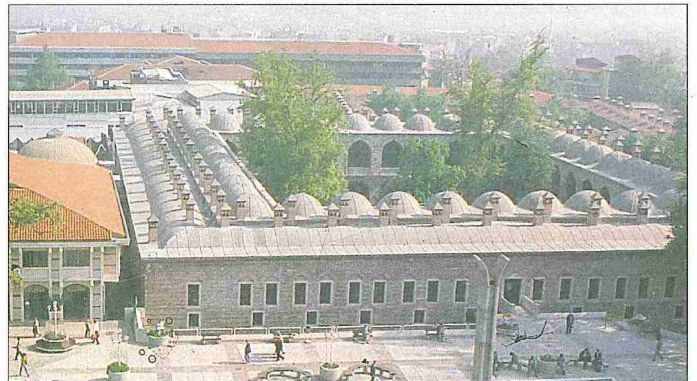
SEMAVİ EYİCE

KOZAK

Muahede, nâme, tezkire gibi önemli evrakı bağlayan kordonların içinden geçirilerek üzerine mum dökülüp mühürlendiği yassı-yuvarlak kutu.

Koz (ceviz) isminden türetildiği anlaşılan **kozak kozalak** şeklinde de kullanılır. Şemseddin Sâmî mühür kozalağını "bal mumu üzerine basılmış mühür bozulmamak için üzerine yapıştırılan fildişinden kapakçık" şeklinde açıklamaktadır (*Kâmûs-ı Türkî*, s. 1099).

Eskiden padişah, sadrazam ve devleti temsil eden diğer önde gelen kişilerin gönderdikleri mektup veya davetiyelere, imzalanan milletlerarası antlaşma metinlerine ve benzerlerine sonradan yapılacak bir müdahaleyi önlemek için sim kordonlar bağlanır, bu kordonlar kozak denilen bir mahfaza içinden geçirilip mahfazaya bal mumu dökülerek üstüne mühür basılırdı. Kozak, günümüzde en basit örnekleri su ve elektrik saatlerinde veya posta paketlerinde görülen kurşun mühürlerin eski bir örneğidir.

Koza Hanı – Bursa